

<https://doi.org/10.15407/economyukr.2022.10.076>

УДК 338:504

JEL: Q57, H23, R58

М.А. ХВЕСИК, д-р екон. наук, проф., академік НААН України,
директор ДУ «Інститут економіки природокористування
та сталого розвитку НАН України»

бул. Тараса Шевченка, 60, 08031, Київ, Україна

e-mail: khvesyk1955@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7000-5021>

М.В. ІЛЬІНА, д-р екон. наук, с. н. с.,

завідувачка відділу екосистемного оцінювання
природно-ресурсного потенціалу

ДУ «Інститут економіки природокористування
та сталого розвитку НАН України»

бул. Тараса Шевченка, 60, 08031, Київ, Україна

e-mail: maria_ilina@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5555-1614>

ЕКОСИСТЕМНІ ПЛАТЕЖІ ЯК ІНСТРУМЕНТ РЕАЛІЗАЦІЇ ЕКОСИСТЕМНОГО ПІДХОДУ В УПРАВЛІННІ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯМ

Доведено актуальність упровадження екосистемного підходу в сучасну практику управління природокористуванням, запропоновано й узгоджено визначення основних понять. Розроблено структуру, наведено основні характеристики екосистемних платежів як головного інструменту екосистемного підходу. Обґрунтовано доцільність упровадження в управління природокористуванням стимулюючих екосистемних платежів за допомогою природоохоронних програм локального рівня.

Ключові слова: екосистема; екосистемний підхід; екосистемна послуга; екосистемний платіж; економічний механізм природокористування.

Зростання загроз людській життєдіяльності й добробуту внаслідок виснаження природних ресурсів і зниження спроможності навколишнього природного середовища до самовідновлення спричиняють перегляд наукових і практичних підходів до взаємодії суспільства з природою. В економіку природокористування поступово впроваджуються концепції природного капіталу і екосистемного підходу. Це зумовлено тим, що екосистеми зазнають дедалі більшого навантаження і руйнування — насамперед у сільському

Ц и т у в а н н я: Хвесик М.А., Ільїна М.В. Екосистемні платежі як інструмент реалізації екосистемного підходу в управлінні природокористуванням. *Економіка України*. 2022. № 10. С. 76—92. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2022.10.076>

господарстві, промислового виробництва та будівництві [1, с. 119]. У цьому зв'язку, як зазначають вітчизняні вчені-економісти, протягом останніх 20 років вартість екосистем стає все більш очевидною для економіки величиною, тому якісна й кількісна оцінки втрат екосистем стали предметом наукових досліджень [2, с. 191]. Посилення уваги науковців-економістів до проблем збереження екосистем та їх раціонального використання зумовлює розробку і вдосконалення відповідної термінології, а також обґрунтування способів упровадження екосистемного підходу в економіку природокористування.

Актуальність дослідження даної наукової проблематики узгоджується з положеннями відповідного Закону України¹ і Цілями сталого розвитку України до 2030 року². Законом зазначено, що метою державної екологічної політики є задіяння екосистемного підходу до всіх напрямів соціально-економічного розвитку України, збереження і відновлення природних екосистем. Збереження екосистемних послуг створить можливості для сталого розвитку суспільства, а біологічне різноманіття України, яке надає екосистемні послуги, до 2030 р. повинно бути збережене, оцінене і відновлене. Більше того, однією з Цілей сталого розвитку України є захист і збереження екосистем суші (наземних і внутрішніх прісноводних, гірських екосистем), стає управління лісами, відновлення земель і ґрунтів.

Протягом останнього десятиліття значна кількість наукових досліджень з економіки природокористування й економічної географії також була присвячена вивченню законів функціонування екосистем, упровадженню екосистемного підходу в управління природокористуванням і розробці відповідних інструментів. Сучасні вітчизняні вчені основну увагу приділяють, насамперед, концептуалізації екосистемних послуг (Н. Гавадзин, Л. Загвойська, І. Мельничук), їх детальній класифікації та систематизації (Н. Дегтяр, Є. Мішенін, Н. Олійник), а також методології оцінювання (І. Сотник, Т. Горобченко). Дедалі більше наукових праць присвячено дослідженню екосистемних активів — зокрема, підходам до їх оцінювання і систематизації. Ці та інші, не менш важливі проблеми, що стосуються екосистем, досліджують такі зарубіжні й вітчизняні вчені, як А. Гуеррі, С. Діаз, Б. Еденс, І. Соловій та інші.

Значно меншою мірою вченими у сфері економіки опрацьовано концептуальні засади екосистемних платежів, їх систематизації та окреслення перспектив упровадження в практику господарювання. Поняття екосистемних платежів в Україні є відносно новим, і його визначенню й баченню функцій притаманні суттєві розбіжності, нечіткість і брак системності. У тому чи іншому вигляді екосистемним платежам, їх інституціалізації й обґрунтуванню напрямів реалізації присвячено праці таких українських учених, як О. Гавриленко, А. Лелеченко, С. Надвиничний, Б. Сидорук, В. Файфура. Серед зарубіжних дослідників, праці яких вважаються основоположними для

¹ Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року. Закон України № 2697-VIII від 28.02.2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-VIII>

² Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року. Указ Президента України № 722/2019 від 30.09.2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/722/2019>

розуміння суті екосистемних послуг і принципів здійснення платежів за них, слід виокремити К. Балікову, Р. Грут, Г. Дейлі, П. Ерліха, Р. Костанцу, Г. Люка, П. Морлінг, Р. Тюрнера, С. Фарбера, Б. Фішера.

Сучасною науковою школою економіки природокористування ґрунтовно розроблено інструменти, засновані на платежах за використання природних ресурсів і забруднення навколишнього природного середовища. Варто відзначити праці О. Алімова, І. Бистрякова, С. Дорогунцова, Л. Мельника, Я. Олійника, М. Паламарчука, Л. Руденка та багатьох інших. Однак екологічні платежі суттєво відрізняються від платежів за екосистемні послуги, які здійснюють суб'єкти економічної діяльності за використання окремих ресурсів або функцій екосистем. Теоретико-методологічні та інституційні засади впровадження екосистемного підходу в Україні ще не сформовано належним чином, не узгоджено й не апробовано, і, як наслідок, екологічну і соціальну доцільність цього підходу не достатньо підтверджено практичною діяльністю в частині управління природокористуванням і охорони природи.

Отже, **мета статті** — обґрунтувати особливості трансформації сучасного механізму природокористування завдяки впровадженню екосистемного підходу, розробити основний економічний інструмент цього підходу — екосистемні платежі, а також оцінити перспективи їх застосування у вітчизняній практиці.

ЕКОСИСТЕМНИЙ ПІДХІД В УПРАВЛІННІ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯМ

Усвідомлення людством цінності природних екосистем відбулося завдяки розумінню можливості отримати суттєву вигоду від їх функціонування, тому екосистеми стали сприйматись як інтегральна форма ресурсу. Вчені-економісти концентрують зусилля на економічному оцінюванні екосистемних послуг, формуванні ринків цих послуг, удосконаленні економічного механізму природокористування через запровадження платежів за послуги. Однак формуванню у вітчизняній економіці природокористування міждисциплінарної екосистемної парадигми має передувати впровадження екосистемного підходу в практику управління природокористуванням [3, с. 182].

Екосистемний підхід до природокористування — напрям в управлінні, який забезпечує врахування при плануванні й здійсненні будь-яких заходів природокористування складних біологічних відносин усередині екосистеми, природні ресурси якої експлуатуються; усвідомлення цінності цих відносин завдяки їх спроможності позитивно впливати на стан, продуктивність екосистеми і виконання нею важливих екологічних функцій. Екосистемний підхід є загальною методологічною системою принципів для обґрунтування рішень у процесі розробки й реалізації стратегій і планів. Саме на основі цієї методології мають розроблятися більш конкретні підходи до управління екосистемами.

Згідно з Конвенцією про біологічне різноманіття (1992 р.)³, екосистемний підхід є стратегією комплексного управління земельними, водними і

³ URL: Convention on Biological Diversity. Decision Adopted by the 7th Conference of the Parties. Ecosystem Approach. *UNEP/CBD/COP*. 2004. Apr 13. URL: <https://www.cbd.int/doc/decisions/cop-07/cop-07-dec-11-en.pdf>

живими ресурсами, що забезпечує їх збереження й стале використання на справедливій основі. Ще одним основоположним для впровадження екосистемного підходу, збереження і відновлення природних екосистем міжнародним актом стала Рамкова конвенція про охорону і сталий розвиток Карпат (2003 р.)⁴. Один з останніх багатосторонніх міжнародних договорів, що регламентують впровадження екосистемного підходу, — Паризька угода (2015 р.)⁵, яка стала наступницею Кіотського протоколу для реагування на глобальну загрозу зміни клімату в контексті сталого розвитку [4, с. 66, 68, 77]. Таким чином, екосистемний підхід сформувався і набув поширення ще на початковому етапі впровадження концепції сталого розвитку [5, с. 77].

З точки зору управління екосистемний підхід є методологічною структурою для обґрунтування економічними суб'єктами управлінських рішень у процесі розроблення стратегій розвитку і формування планів, а концепція екосистемних послуг — спробою впорядкувати відносини між людиною і природою на тих самих засадах, на яких базуються повсякденні відносини з комерційними структурами, державними і громадськими організаціями [6, с. 5]. Застосування екосистемного підходу забезпечує розвиток економіки екосистемних послуг — їх використання, виробництво, обмін, розподіл, споживання, а також формування механізмів та інструментів їх включення в систему економічних відносин [7, с. 245].

Для екосистемного підходу важливим є принципове визнання динамічності й складності екосистем. Основними елементами практичного впровадження екосистемного підходу є ідентифікація екосистем, оцінка їх цілісності, продуктів та послуг, визначення цілей використання ресурсів екосистем, адаптивне управління ними, моніторинг стану. До принципів екосистемного підходу О. Нечипоренко відносить економічну оцінку ефективності управління екосистемою; першочерговість збереження структури і функцій екосистем; тривалість цілей управління екосистемами; встановлення рівноваги між збереженням і використанням біорізноманіття [8, с. 34—36].

Ієрархічну структуру процесу впровадження екосистемного підходу в практику управління природокористуванням відображають керівні принципи Конвенції про біологічне різноманіття⁶, у тому числі на рівні окремих держав. Застосовані для формування цих принципів наукові методології дають змогу врахувати всю складність біологічної організації екосистем, їх структури, процесів, функцій, а також різноманіття зв'язків між екосистемами. Однак, на нашу думку, з науково-практичної точки зору доцільніше розділити ці принципи на організаційно-економічні (табл. 1) і еколого-економічні (табл. 2).

Застосування принципів екосистемного підходу для розробки екологічної політики є лише одним із способів впровадження екосистемного підходу в практику управління природокористуванням. Але саме цей підхід найчастіше застосовують для розробки національних стратегій і планів дій, що

⁴ Рамкова конвенція про охорону і сталий розвиток Карпат. Ратифіковано Законом № 1672-IV від 07.04.2004 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_164#Text

⁵ Паризька угода. Ратифіковано Законом № 1469-VIII від 14.07.2016 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_161

⁶ Convention on Biological Diversity. Decision Adopted by the 7th Conference of the Parties. Ecosystem Approach. *UNEP/CBD/COP*. 2004. Apr 13. URL: <https://www.cbd.int/doc/decisions/cop-07/cop-07-dec-11-en.pdf>

Таблиця 1. Організаційно-економічні принципи та інструменти екосистемного підходу до управління природокористуванням

Принципи	Інструменти
Обумовленість суспільними потребами цілей управління земельними, водними і біотичними ресурсами	Переговори й компроміси між органами влади, суб'єктами господарювання і громадами Залучення всіх зацікавлених сторін до визначення й узгодження завдань управління екосистемами Встановлення підзвітності осіб, що управляють екосистемами, місцевим громадам Посередництво задля вирішення конфліктів Оцінка впливу практики управління екосистемами на життєдіяльність громад
Максимальна децентралізація управління екосистемами	Залучення до управління екосистемами всіх зацікавлених сторін Забезпечення при управлінні екосистемою балансу між інтересами місцевої громади і суспільства в цілому Максимальне територіальне наближення органу управління до екосистеми Координування рішень на різних організаційних рівнях з метою узгодження інтересів
Урахування реального і потенційного впливу заходів управління екосистемами на інші екосистеми	Оцінка і аналіз можливих наслідків управління Стратегічна оцінка впливу господарської діяльності на екосистеми Методи оцінки, що враховують непередбачуваність, нелінійність наслідків управління, їх відтермінування в часі й поширення на інші території Моніторинг, комунікація з місцевими громадами
Економічний пріоритет заходів управління екосистемами	Усунення диспропорцій в управлінні екосистемами, обмеження вигод і доходів, отримуваних від використання ресурсів і послуг виключно однієї екосистеми Відмова від субсидій та інших фінансових стимулів, які призводять до нераціонального управління екосистемами, уніфікації систем землекористування, зменшення різноманіття земель Стимулювання збереження екосистем шляхом справедливого розподілу благ і вигод, максимально можливого їх зосередження в межах екосистем, гарантування отримання вигод власниками і відшкодування втрат природокористувачами Широке застосування економічної оцінки вартості екосистемних товарів та послуг, екологічних наслідків використання екосистем Виключення екосистемних товарів та послуг з переліку суспільних і безоплатних благ; включення їх до бухгалтерського обліку активів і прямих витрат; включення соціальної та економічної цінності екосистемних товарів та послуг у національні рахунки й управління природними ресурсами

Джерело: складено авторами за: Convention on Biological Diversity. Decision Adopted by the 7th Conference of the Parties. Ecosystem Approach. *UNEP/CBD/COP*. 2004. Apr 13. URL: <https://www.cbd.int/doc/decisions/cop-07/cop-07-dec-11-en.pdf>

Таблиця 2. Еколого-економічні принципи та інструменти екосистемного підходу до управління природокористуванням

Принципи	Інструменти
Збереження структури і функцій екосистем, відтворення їх послуг	Мінімізація загроз для функцій і структур екосистем Урахування складних взаємодій у екосистемах і збереження середовища існування видів
Управління екосистемами виключно в межах їх природного функціонування	Визначення меж функціонування екосистем і гранично допустимого навантаження на них Оцінка впливу різних способів використання екосистем на їх спроможність надавати послуги Оцінка кумулятивного впливу на екосистеми в часовому й просторовому вимірах Урахування факторів довкілля, які обмежують продуктивність, функціонування і різноманітність екосистем Гнучке диференційоване управління екосистемами Мінімізація негативного впливу на екосистеми Моніторинг і оцінка реакції екосистем на впливи
Управління екосистемами в чітких просторових і часових межах	Відповідність заходів цілям збереження екосистем Перевищення масштабу реалізації заходів з управління екосистемами їх меж
Тривалість цілей управління екосистемами	Дотримання компромісних рішень між короткостроковою вигодою і довгостроковими екологічними цілями Урахування відтермінованості результатів діяльності від реалізованих заходів
Урахування неминучості змін стану екосистем	Урахування і посилення здатності екосистем до самовідновлення
Урівноваження цілей збереження й використання ресурсів і функцій екосистем	Суміщення збереження екосистем і сталого використання їх ресурсів та функцій Урахування довго- і короткострокових, прямих і непрямих вигод від використання екосистем Узгодження цілей забезпечення людей екосистемними товарами і послугами, збереження біорізноманіття й підтримка належного стану довкілля
Управління екосистемами на основі повного обсягу інформації	Доступ зацікавлених сторін до науково-технічної інформації, її документування і збереження
Залучення до управління екосистемами всіх зацікавлених сторін	Залучення експертів, суб'єктів економічної діяльності й представників органів влади на всіх рівнях Включення екосистемного підходу до процесів планування й управління сільським, лісовим господарством, землекористуванням та іншими сферами природокористування, що впливають на екосистеми Урахування потреб усіх секторів економіки при оцінюванні вигод і втрат від збереження, використання і відновлення екосистем

Джерело: складено авторами за: Convention on Biological Diversity. Decision Adopted by the 7th Conference of the Parties. Ecosystem Approach. *UNEP/CBD/COP*. 2004. Apr 13. URL: <https://www.cbd.int/doc/decisions/cop-07/cop-07-dec-11-en.pdf>

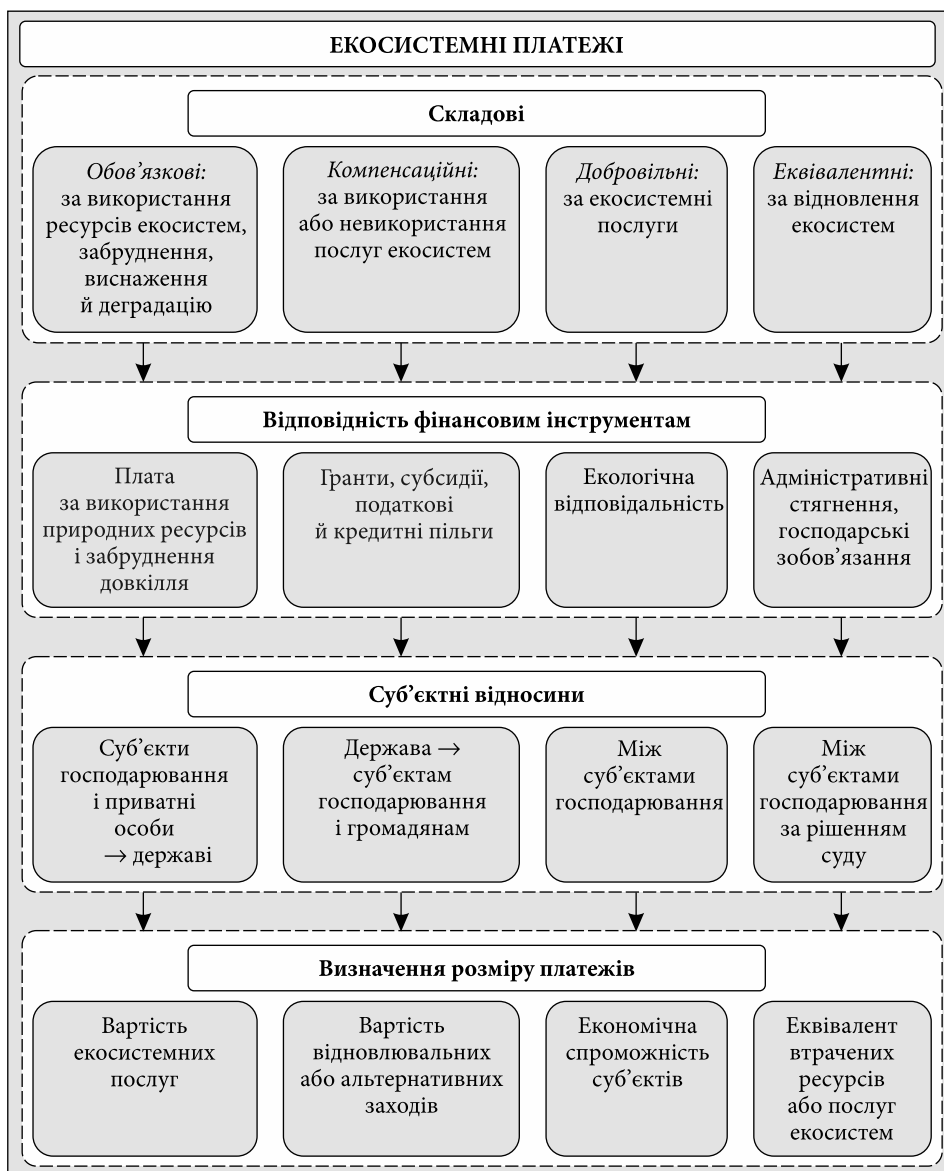
стосуються довкілля, а також планів управління в різних сферах природокористування (у лісовому, земельному, водному, рибному, сільському господарстві). Зокрема, у деяких країнах відповідні принципи вже впроваджено в регламенти риболовлі та лісокористування.

ЕКОСИСТЕМНІ ПЛАТЕЖІ ЯК ОСНОВНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ ІНСТРУМЕНТ ЕКОСИСТЕМНОГО ПІДХОДУ

Екосистемні платежі — це платежі за використання, невикористання ресурсів або послуг екосистеми, відшкодування її забруднення чи деградації; це всі платежі, що здійснюються в межах екосистемного підходу і мають на меті захист, збереження екосистем, раціональне використання їх ресурсів і підвищення ефективності функцій. Вони включають обов'язкові платежі за використання ресурсів екосистем (подібні до платежів за природокористування), платежі за забруднення, виснаження або деградацію екосистем (подібні до екологічних платежів — плати за викиди, скиди, утворення відходів, штрафів за перевищення екологічних норм); компенсаційні платежі, які держава сплачує громадянам за використання їх екосистем або фермерам за невикористання ними екосистем чи використання на умовах упровадження нових технологій (активно застосовується в межах Спільної аграрної політики ЄС); платежі за екосистемні послуги; еквівалентні платежі — сурогатні платежі, утворені за принципом «час функціонування екосистеми та її послуг в обмін на площу» (рис.).

Обов'язкові платежі за використання природних ресурсів і деградацію екосистем здійснюють суб'єкти господарювання або приватні особи на користь держави; компенсаційні платежі — держава на користь суб'єктів господарювання і громадян; добровільні платежі здійснюються між суб'єктами господарювання (набагато рідше — приватними особами чи на їх користь); еквівалентні платежі — суб'єкти господарювання за рішенням суду. Критеріями визначення типу платежів є: їх добровільність; належність бюджету, за рахунок якого вони сплачуються; переважання екосистемної цінності над ринковими інтересами; сутність платежу (сплачується за отриману послугу або як стимул до зміни способу природокористування); можливість регулювання цивільними договорами, відтермінування платежу і зміни його розміру; залежність платежу від результатів господарської діяльності; обопільність вигоди (табл. 3).

Доцільність упровадження екосистемних платежів В. Файфура пов'язує з тим, що чинна система природно-ресурсних платежів в Україні й механізм їх стягнення нині недостатньо інтегровані в заходи з охорони довкілля з погляду екосистемних процесів, які в ньому відбуваються. Здебільшого вони є компенсаційними — передбачають виплати, відшкодування, заходи технічної допомоги для компенсування збитків від порушення середовища і витрат на попередження чи ліквідацію негативних наслідків [9, с. 29]. Зрештою, наразі весь економічний механізм природокористування в Україні ґрунтується на засадах платності природокористування і фінансових інструментах збирання коштів для реалізації природоохоронних програм [10, с. 156—157]. Натомість для екосистемних платежів ключовими факторами є міжсуб'єктні

Зміст, структура і сутність екосистемних платежів
 Джерело: розроблено і побудовано авторами.

відносини між агентами (споживачами і постачальниками екосистемних послуг). При цьому В. Файфура підкреслює добровільність таких платежів, що фактично ототожнює їх з платежами за екосистемні послуги [9, с. 30]. На нашу думку, функції екосистемних платежів не слід обмежувати виключно компенсаційним механізмом, оскільки це суттєво знижує ефективність упровадження екосистемного підходу в практику управління природокористуванням, який полягає в урахуванні при плануванні й здійсненні заходів господарювання всього різноманіття відносин усередині екосистеми та їх здатності визначати її продуктивність і стійкість.

Таблиця 3. Комплексна характеристика екосистемних платежів за їх видами

Характеристики	Види			
	обов'язкові	компенсаційні	добровільні	еквівалентні
Форма	Грошова	Грошова	Грошова	Сурогатна
Суб'єкт сплати	Підприємство, приватна особа	Держава	Підприємство, громада, приватна особа	Підприємство
Цільовий суб'єкт	Держава	Підприємство	Підприємство	Орган місцевого самоврядування
Право сплати	Обов'язкове	Добровільне	Добровільне	Обов'язкове
Переважаюча цінність або інтерес	Екосистемна цінність	Ринковий інтерес	Ринковий інтерес	Екосистемна цінність
Сутність	Відшкодування завданих збитків	Зміна способу господарювання	Плата за отриману послугу	Покарання і виховання порушника
Регулювання	Законами, підзаконними актами	Програмами	Угодами	Судовими рішеннями
Можливість зміни процедури постфактум	Ні	Ні	Так	Так
Залежність від результатів економічної діяльності платника	Ні	Так	Так	Так
Обопільність вигоди	Ні	Так	Так	Ні
Трансакційні витрати	Ні	Так	Ні	Так

Джерело: розроблено і складено авторами.

Еквівалентні платежі (платежі для отримання еквівалента втраченої екосистеми чи її послуги) — це кошти, які сплачуються для придбання, вирощування, забезпечення еквівалента втраченої або пошкодженої екосистеми. Вони являють собою плату за використання ресурсів і функцій екосистем, розмір якої визначається на основі витрат, необхідних для відшкодування й відновлення екосистем. У США цей вид екосистемних платежів називається Habitat Equivalence Assessment, HEA (дослівно — Оцінка еквівалента середовища існування). Згідно із законодавством США, платежі, отримані як відшкодування за завдані природним ресурсам збитки, мають направлятися на відновлення пошкоджених ресурсів, їх заміну або придбання еквівалента. До еквівалентних платежів включають вартість відновлення пошкоджених ресурсів екосистеми до їх початкового стану, компенсацію за невикористання ресурсів протягом періоду від завдання шкоди до відновлення екосистеми, а також витрати на оцінювання збитків. Замість сплати еквівалентних платежів відповідальна сторона також може взяти на себе реалізацію проектів з відновлення пошкодженої екосистеми.

Підхід HEA, що полягає у визначенні еквівалента зруйнованого або порушеного середовища проживання, якнайліпше використовується при екосистемному оцінюванні в цілому і структуруванні екосистемних платежів зокрема. Він дає змогу у відносно короткий строк забезпечити відновлення попереднього обсягу екосистемних послуг, навіть за рахунок збільшення площі екосистеми. Наприклад, якщо потенційний компенсаційний проект з відновлення водно-болотних угідь зможе забезпечити надання ними лише 50% послуг від їх попередніх обсягів, то для відновлення втраченої продуктивності угідь проект має бути реалізований на вдвічі більшій площі. Власне, основний принцип еквівалентних платежів і полягає в тому, аби до певної міри або принаймні частково замінити обсяг (площу) втрачених ресурсів на час, необхідний для їх відновлення («площа в обмін на час»). Так, за позовом Національного морського заповідника Флорида-Кіс у 2000 р. експертами було визначено, що для відновлення пошкоджених 0,66 га середовища існування морської трави природним чином потрібно 17 років. З метою пришвидшення процесу відновлення екосистеми було рекомендовано подвоїти площу вирощування морської трави. На основі цих розрахунків суд виніс рішення вимагати від відповідальної сторони сплати коштів, необхідних для відновлення пошкодженої площі (0,66 га) і висадження морської трави на додатковій площі (0,63 га) [11].

Еквівалентні платежі, по суті, є зобов'язанням створити замість втраченої, зруйнованої або пошкодженої екосистеми, екосистемного ресурсу або послуги її приблизний відповідник на іншій території. При цьому встановлюються два показники відповідності (еквівалентності): обсяг та інтенсивність ресурсу або послуги, що утворюються на новій території, і площа відтворення. Зазвичай, площа створення еквівалентної екосистеми є більшою за попередню, а інтенсивність (обсяг, насиченість) послуг — меншою. Це зумовлено поступовим характером відновлення будь-яких природних ресурсів і намаганням отримати еквівалент втраченої послуги якомога раніше.

Добре відомими є платежі за екосистемні послуги. З економічної точки зору екосистемна послуга являє собою синтетичне поняття, яке означає на-

дання екосистемою своїх ресурсів, продуктів або результатів функціонування для використання людиною і задоволення її потреб. Необхідність синтезування цього поняття виникла у зв'язку з намаганням підкреслити спроможність екосистеми надавати певні блага навіть тоді, коли її ресурси прямо не використовуються або коли споживання послуг є неусвідомленим і, відповідно, неконтрольованим і жодним чином нерегульованим. Наприклад, людина, навіть прямо не споживаючи ресурси лісу, отримує частину продуктованих ним благ з виробництва кисню, депонування вуглецю, регулювання водного стоку, збереження біорізноманіття [12].

Вітчизняні вчені трактують екосистемні послуги доволі різноманітно: як екологічні функції, що підтримують людську діяльність і впливають на добробут і якість життя людей [13]; як потоки економічних вигод і цінностей, що отримують економічні суб'єкти від використання функцій екосистем [7, с. 248]; як переваги, що люди отримують від екосистем [14, с. 30]. Л. Загвойська зазначає, що оскільки виробником екосистемних послуг є не суб'єкт господарювання, а екосистема, то екосистеми та їх послуги не можна розглядати як традиційний об'єкт або суб'єкт економічних відносин [3, с. 179]. Іноземні вчені (наприклад, Р. Костанца [15]), спеціалізовані міжнародні документи (Millenium Ecosystem Assessment⁷, The Economics of Ecosystems and Biodiversity [16]) визначають екосистемні послуги як важливу економічну категорію, що відображає зв'язки між функціонуванням екосистем, діяльністю економічних суб'єктів і добробутом суспільства [14, с. 30].

На нашу думку, ключовою особливістю послуги є збіг у часі й просторі процесів її виробництва, реалізації та споживання, тому основними властивостями послуг є невіддільність процесів їх надання і споживання, недовговічність (неможливість зберігання для подальшого продажу або використання) й значна варіативність якості. Крім того, надання послуги, яка є одним з видів господарської діяльності, передбачає отримання винагороди. Усі ці властивості не притаманні екосистемним послугам, що робить їх у економічному відношенні квазіпослугами, які потребують додаткового наукового обґрунтування і розуміння умовності терміна.

Платежі за екосистемні послуги — це добровільні платежі між суб'єктами господарювання за використання одним з них послуг екосистеми, яка належить іншому; зазвичай вони регулюються цивільними угодами в межах національного законодавства. Особливістю таких платежів є те, що вони, на відміну від решти екосистемних платежів, сплачуються за конкретну послугу; ця послуга, надається індивідом, нехай і опосередковано, а не екосистемою. Таким чином, послуга набуває традиційних рис діяльності одного індивіда на користь іншого. До цього виду платежів також належить торгівля квотами на викиди і скиди. Однією з необхідних умов функціонування платежів за екосистемні послуги є юридично зафіксоване право постачальника такої послуги на її надання, що забезпечує визначення умов платежу.

Зарубіжний досвід застосування екосистемних платежів доводить їх економічну й екологічну ефективність. Так, у Франції компанія Perrier Vittel

⁷ Ecosystems and Human Well-being. Synthesis, A Report of the Millennium Ecosystem Assessment. Washington, DC, Island Press, 2005. 160 p. <https://www.millenniumassessment.org/documents/document.356.aspx.pdf>

з видобутку питної води з природних мінеральних джерел сплачувала молочним фермам, розташованим за течією вище родовищ води, кошти за застосування поліпшених технологій господарювання, а власникам лісових земель — за заліснення важливих для водної фільтрації зон. Компанія сплачувала підприємствам щороку в середньому близько 230 дол. за 1 га протягом семи років. За цей час кожне підприємство отримало близько 155 тис. дол.; у цілому за проектом було витрачено понад 3,8 млн дол.⁸ У Коста-Ріці з метою забезпечення регулярного водопостачання місцевої гідроелектростанції комунальні підприємства сплачували диференційовані платежі власникам лісових земель, розташованих за течією вище ГЕС. За збереження лісів землевласники щороку отримували 45 дол. за 1 га, за стає управління лісами — 70 дол., за додаткове заліснення земель — 116 дол. У Колумбії державні агенції та асоціації агропідприємств, що потребували зрошення земель, були зацікавлені в поліпшенні стану русла ріки і зменшенні рівня забруднення зрошувальних каналів. Місцеві аграрії вирішили профінансувати власникам лісових земель заходи з їх додаткового заліснення, контролю ерозії ґрунтів, захисту водотоків. З цією метою члени асоціації агропідприємств добровільно сплачували державі збір за водокористування в розмірі 1,5—2 дол. за 1 л при встановленому тарифі 0,5 дол. У США аграрним підприємствам запровадили систему платежів за зменшення обсягів застосування ними мінеральних добрив. Підприємства, які перевищували дозволений рівень забруднення водних об'єктів, купували спеціальні квоти у підприємств, що забруднювали такі об'єкти менше доведеного рівня або не забруднювали їх зовсім. Квоти на використання агропідприємствами мінеральних добрив становили від 5 до 10 дол. за 1 акр. В Австралії з метою зменшення рівня солоності води, використовуваної для зрошення, аграрії щороку купували у державного лісового агентства облигації з розрахунку 40 дол. за 1 га протягом 10 років, аби агентство заліснювало комунальні й приватні землі та здійснювало подальше управління ними. Отримані кошти направлялися на заліснення насамперед значних площ земель і висаджування порід дерев, які найбільш ефективно зменшували засоленість ґрунтів⁹.

Визначення розміру екосистемних платежів у цілому і платежів за екосистемні послуги зокрема враховує вартість екосистемних послуг, але не ототожнюється з нею. Досі узгодженої методології або статистичного стандарту оцінювання таких послуг не розроблено. Європейське агентство довкілля фіксує зміни стану екосистем і деяких наданих ними послуг; для цього розроблено спеціальну методологію їх ідентифікації, картографування й оцінювання (Common International Classification of Ecosystem Services — CICES). Оцінка послуг є важливою передусім для порівняльного аналізу їх вартості й підтримки екосистемного капіталу [14, с. 30]. Розраховувана в науковій літературі грошова вартість екосистемних послуг містить ознаки віртуальних грошей, які ніколи не будуть матеріалізовані. Оцінка вартості екосистемних послуг слугує більшою мірою для визначення структури екосистемного активу, що має сенс

⁸ Payments for Ecosystem Services Getting Started: A Primer. Forest Trends, The Katoomba Group, and UNEP. Washington DC, 2008. 64 p. P. 7. URL: https://wedocs.unep.org/bitstream/handle/20.500.11822/9150/payment_ecosystem.pdf?sequence=1&isAllowed

⁹ Там само.

для розробки місцевих стратегій соціально-економічного розвитку або глобальної екологічної політики, а також для врахування при визначенні розмірів обов'язкових екосистемних платежів. Натомість розмір платежів за екосистемні послуги враховує насамперед вартість відновлювальних або альтернативних заходів й економічну спроможність суб'єктів господарювання в частині їх відшкодування, що здебільшого узгоджується із законами ринку.

О. Гавриленко і Є. Циганок стверджують, що в Україні, незважаючи на створення належних передумов для включення екосистемних послуг до економічних відносин, природно-ресурсні платежі представлено застарілими компенсаційними заходами [17, с. 10—11]. Задля подолання цих недоліків, на нашу думку, доцільними є: інституційне забезпечення впровадження екосистемного підходу в управлінні природокористуванням шляхом створення при Міндовкілья України спеціального органу, відповідального за реалізацію політики у сфері захисту екосистем; розробка адаптованої (спрощеної) методології обчислення вартості екосистемних послуг на рівні органів місцевої влади; інформаційне забезпечення оцінки послуг на основі спеціальної статистичної звітності й електронних інформаційних платформ [18]. Інші експерти вважають, що для ефективного впровадження екосистемних платежів у вітчизняний економічний механізм природокористування мають бути скасовані субсидії, які спричиняють надмірне споживання ресурсів екосистем; будь-які субсидії слід перетворити на прямі платежі. Крім того, необхідно забезпечити функціонування ринків для торгівлі лімітами і квотами на забруднення екосистем [19, с. 16—17]. Іншими умовами впровадження екосистемних платежів і розвитку відповідних ринків називають визначення і гарантування прав власності на ресурси екосистем, встановлення структури й принципів розрахунку витрат на збереження екосистемних функцій, а також сумісність платежів з іншими інструментами регулювання природокористування — адміністративними і ринковими [20, с. 65; 21, с. 139—141].

На нашу думку, на початковому етапі впровадження екосистемного підходу в практику природокористування стимулюючі заходи здатні забезпечити значно ефективніше регулювання використання екосистемних ресурсів і послуг, ніж стягнення. Поширення екосистемних платежів доцільно розпочати з компенсацій суб'єктам господарювання втрат, завданих унаслідок їх добровільної відмови від традиційного чи нераціонального (інтенсивного, виснажливого) використання ресурсів екосистем. Суб'єкти господарювання, які мають право власності чи розпорядження екосистемами, повинні отримувати відшкодування за втрату їх продуктивності, якщо це сталося внаслідок господарської діяльності інших економічних суб'єктів. Важливо, аби відшкодування втрат здійснювалося не лише згідно з судовими рішеннями, а насамперед у межах державних програм і за рахунок природоохоронних фондів.

ВИСНОВКИ

Актуальність упровадження екосистемного підходу в управлінні природокористуванням обґрунтована неочевидністю наслідків зовнішніх і внутрішніх впливів на стан екосистем, продуктивність їх ресурсів і функцій через складність і нелінійність взаємодій усередині екосистем. З науково-методо-

логічної точки зору й з огляду на відносну новизну цього підходу, його впровадження потребуватиме системної розробки відповідного термінологічного апарату, узгодження основних визначень та їх інтеграцію в єдину і чітку структуру. Теоретико-методологічним відображенням такої структури є сучасний економічний механізм природокористування, який крім власне екосистемного підходу включає інституційне забезпечення його впровадження, відповідні важелі та інструменти.

У межах неокласичної економічної теорії основним інструментом упровадження екосистемного підходу стають екосистемні платежі. Їх ключовими характеристиками є наявність або відсутність права вибору рішення щодо здійснення платежу, спосіб регулювання, залучені суб'єкти, цільове призначення тощо. Відповідно серед екосистемних платежів слід виокремлювати обов'язкові, компенсаційні, еквівалентні, а також добровільні (платежі за екосистемні послуги). У сучасних вітчизняних умовах упровадження екосистемних платежів слід розпочинати з компенсаційних платежів, які сплачуються державою суб'єктам господарювання за використання їх екосистемних ресурсів, відмову від використання ними цих ресурсів або використання їх на умовах застосування екологічно більш ефективних технологій. На відміну від каральної функції обов'язкових і еквівалентних платежів, компенсаційні платежі матимуть виключно стимулюючий і підтримуючий вплив на економіку суб'єктів господарювання, що особливо важливо з огляду на можливу тривалу економічну рецесію й обмежений потенціал розвитку вітчизняних підприємств.

Однією з визначальних особливостей компенсаційних платежів є їх локальна спрямованість: найдоцільніше впроваджувати платежі саме на рівні малих і середніх підприємств, які проводять діяльність у спеціально визначених умовах, що й забезпечує додаткову ефективність платежів. Інституційне забезпечення компенсаційних платежів надають природоохоронні програми, які мають бути достатньо гнучкими, максимально варіативними і не обов'язково масштабними. Згідно з принципами екосистемного підходу, більш ефективним є управління екосистемами на локальному рівні. Відповідно, програми стимулюючих екосистемних платежів мають бути локально орієнтовані й максимально наближені до території розташування екосистем, на збереження яких вони спрямовані. За таких умов упровадження екосистемного підходу в практику господарювання матиме позитивний вплив не лише на стан екосистем, але й на якість життя місцевого населення і територіальних громад, чие економіко-географічне середовище істотною мірою формують навколишні екосистеми.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Природно-ресурсний потенціал України: забезпечення добробуту та екологічної безпеки населення. За заг. ред. М.А. Хвесика. Київ, ДУ ІЕПСР НАН України, 2021. 148 с.
2. Луців О.В. Інвестиційне забезпечення відтворення екосистем. *Економіка природокористування і охорони довкілля*. 2013. С. 188—193.
3. Загвойська Л.Д. Концептуалізація послуг екосистем у сучасному еколого-економічному дискурсі. *Наукові праці Лісівничої академії наук України*. 2013. Вип. 11. С. 178—185.
4. Суєтнов Є.П. Міжнародно-правові зобов'язання України щодо збереження і відновлення природних екосистем та впровадження екосистемного підходу. *Проблеми закордонності*. 2021. Вип. 153. С. 56—80. <http://doi.org/10.21564/2414-990X.153.231605>

5. Черкашина М.К. Правове регулювання водних відносин в Україні на основі екосистемного підходу. *Integración de las ciencias fundamentales y aplicadas en el paradigma de la sociedad post-industrial*. 2020. Vol. 5. P. 76—81. <http://doi.org/10.36074/24.04.2020.v5.28>
6. Соловій І.П., Кулешник Т.Я. Трактуння ключових термінів концепції послуг екосистем з огляду на еколого-економічні дослідження ландшафтів. *Наукові праці Лісівничої академії наук України*. 2011. Вип. 9. С. 174—178. URL: <http://fasu.nltu.edu.ua/index.php/nplanu/issue/view/14/pdf5>
7. Мішенін Є.В., Дегтярь Н.В. Економіка екосистемних послуг: теоретико-методологічні основи. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2015. № 2. С. 243—257.
8. Нечипоренко О.М. Роль екосистемного підходу в управлінні зрошуваним землеробством. *Вісник ОНУ імені І.І. Менчикова. Сер. «Економіка»*. 2017. Т. 22. Вип. 8 (61). С. 33—39.
9. Файфура В., Надвичний С. Екосистемні платежі в контексті формування й оптимізації довкілля. *Регіональні аспекти розвитку продуктивних сил України*. 2016. № 21. С. 28—33.
10. Хвесик М.А., Горбач Л.М., Кулаковський Ю.П. Економіко-правове регулювання природокористування. Київ, Кондор, 2004. 524 с.
11. Ray G. Habitat Equivalency Analysis: A Potential Tool for Estimating Environmental Benefits. ERDC TN-EMRRP-EI-02, January 2008. 10 p. URL: <https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/ADA475708>
12. Ільїна М.В., Шпильова Ю.Б. Екосистемні послуги як інструмент екологічно орієнтованої організації сільського простору. *Бізнес-навігатор*. 2020. № 2 (58). С. 54—58. <https://doi.org/10.32847/business-navigator.58-11>
13. Мішенін Є.В., Олійник Н.В. Розвиток ринку екосистемних послуг як напрямок посткризового зростання економіки України. *Механізм регулювання економіки*. 2010. № 3. Т. 3. С. 104—116.
14. Гавриленко О. Управління екосистемними послугами: стратегія запровадження в Україні. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Сер. «Географія»*. 2018. № 1 (70). С. 29—35. <http://doi.org/10.17721/1728-2721.2018.70.5>
15. Costanza R., Groot R., Sutton P. Changes in the global value of ecosystem services. *Global Environmental Change*. 2014. No. 26. P. 152—158.
16. The Economics of Ecosystems and Biodiversity: Ecological and Economic Foundations. Ph. Kumar (Ed.). London, Washington, Earthscan, 2011. 422 p. URL: <https://www.routledge.com/The-Economics-of-Ecosystems-and-Biodiversity-Ecological-and-Economic-Foundations/Kumar/p/book/9780415501088>
17. Гавриленко О., Циганок Є. Деградація екосистемних послуг природоохоронних територій в урбанізованих зонах. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Сер. «Географія»*. 2018. № 4 (73). С. 10—14. <http://doi.org/10.17721/1728-2721.2019.73.2>
18. Ільїна, М., Шпильова Ю. Алгоритм впровадження методів оцінювання екосистемних послуг. *Економіка та суспільство*. 2022. № 35. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-35-3>
19. Дучинська Н.І., Осаул А.О. Фінансові інтервенції на ринках екосистемних послуг. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Сер. «Економіка»*. 2009. № 111. С. 15—17.
20. Глазырина И.П. Платежи за экосистемные услуги и Хередианская декларация. *Экономика природопользования*. 2012. № 5. С. 59—69.
21. Коморна О.М. Перспективні напрями розвитку ринку екосистемних послуг у контексті збалансованого природокористування. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2016. Вип. 18. Ч. 1. С. 138—141.

Надійшла 25.08.2022

Прорецензована 05.09.2022

Доопрацьована 03.10.2022

Підписана до друку 05.10.2022

REFERENCES

1. Natural resource potential of Ukraine: ensuring the well-being and ecological safety of the population. M.A. Khvesyk (Ed.). Kyiv, 2021 [in Ukrainian].
2. Lutsiv O.V. Investment support for the reproduction of ecosystems. Natural resource economics and environmental protection, 2013, pp. 188-193 [in Ukrainian].
3. Zahvoyska L. Conceptualization of ecosystem services in modern ecological-economic discourse. *Proceedings of the Forestry Academy of Sciences of Ukraine*, 2013, Vol. 11, pp. 178-185 [in Ukrainian].
4. Suietnov Ye.P. International legal obligations of Ukraine for the conservation and restoration of natural ecosystems and the implementation of the ecosystem approach. *Problems of Legality*, 2021, Vol. 153, pp. 56-80. <http://doi.org/10.21564/2414-990X.153.231605> [in Ukrainian].
5. Cherkashyna M.K. Legal regulation of water relations in Ukraine based on the ecosystem approach. *Integración de las ciencias fundamentales y aplicadas en el paradigma de la sociedad post-industrial*, 2020, Vol. 5, pp. 76-81. <http://doi.org/10.36074/24.04.2020.v5.28> [in Ukrainian].
6. Soloviy I., Kuleshnyk T. Comprehensive evaluation of ecosystem services in forest-agricultural landscape. *Proceedings of the Forestry Academy of Sciences of Ukraine*, 2011, Vol. 9, pp. 174-178, available at: <http://fasu.nltu.edu.ua/index.php/nplanu/issue/view/14/pdf5> [in Ukrainian].
7. Mishenin Ye.V., Degtyar N.V. Economics of ecosystem services: theoretical and methodological foundations. *Marketing and Management of Innovations*, 2015, Vol. 2, pp. 243-257 [in Ukrainian].
8. Nechyporenko O.M. The role of ecosystem approach in irrigated agriculture management. *Odessa National University Herald, Economy*, 2017, Vol. 22, No. 8 (61), pp. 33-39 [in Ukrainian].
9. Fayfura V., Nadvynychnyi S. Ecosystem payments in the context of formation and optimization of environment. *Regional aspects of development of production forces of Ukraine*, 2016, No. 21, pp. 28-33 [in Ukrainian].
10. Khvesyk M.A., Horbach L.M., Kulakovskiy Yu.P. Economic and legal regulation of nature resource management. Kyiv, 2004 [in Ukrainian].
11. Ray G. Habitat Equivalency Analysis: A Potential Tool for Estimating Environmental Benefits. ERDC TN-EMRRP-EI-02, January 2008, available at: <https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/ADA475708>
12. Ilina M., Shpyliova Yu. Ecosystem services as the tool of environmentally friendly design of rural areas. *Business Navigator*, 2020, No. 2 (58), pp. 54-58. <https://doi.org/10.32847/business-navigator.58-11> [in Ukrainian].
13. Mishenin Ye.V., Oliynyk N.V. Development of the ecosystem services market as a direction of the post-crisis growth for Ukrainian economy. *Mechanism of Economic Regulation*, 2010, Vol. 3, No. 3, pp. 104-116 [in Ukrainian].
14. Gavrylenko O. Managing ecosystem services: strategy of implementation in Ukraine. *Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv, Geography*, 2018, No. 1 (70), pp. 29-35. <http://doi.org/10.17721/1728-2721.2018.70.5> [in Ukrainian].
15. Costanza R., Groot R., Sutton P. Changes in the global value of ecosystem services. *Global Environmental Change*, 2014, No. 26, pp. 152-158.
16. The Economics of Ecosystems and Biodiversity: Ecological and Economic Foundations. Ph. Kumar (Ed.). London, Washington, Earthscan, 2011, available at: <https://www.routledge.com/The-Economics-of-Ecosystems-and-Biodiversity-Ecological-and-Economic-Foundations/Kumar/p/book/9780415501088>
17. Havrylenko O., Tsyhanok E. Degradation of ecosystem services of protected areas in urbanized zones. *Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv, Geography*, 2018, No. 4 (73), pp. 10-14. <http://doi.org/10.17721/1728-2721.2019.73.2> [in Ukrainian].
18. Ilina M., Shpylova Yu. Algorithm of implementation of ecosystem services evaluation methods. *Economy and Society*, 2022, No. 35. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-35-3> [in Ukrainian].

19. Duchynska N.I., Osaul A.O. Financial interventions in ecosystem service markets. *Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv, Economics*, 2009, No. 111, pp. 15-17 [in Ukrainian].
20. Glazyrina I.P. Payments for Ecosystem Services and the Heredia Declaration. *Environmental Economics*, 2012, No. 5, pp. 59-69 [in Russian].
21. Komorna O.M. Perspective directions for the ecosystem services development in the context of sustainable nature using. *Scientific Bulletin of Kherson State University, Economic Sciences*, 2016, Vol. 18, No. 1, pp. 138-141 [in Ukrainian].

Received on August 25, 2022

Reviewed on September 5, 2022

Revised on October 3, 2022

Signed for printing on October 5, 2022

Mykhailo Khvesyk, Dr. Sci. (Econ.), Prof., Academician of the NAAS of Ukraine,
Director of the Institute of Environmental Economics
and Sustainable Development of the NAS of Ukraine
60, Tarasa Shevchenka Blvd., Kyiv, 08031, Ukraine
Mariia Ilina, Dr. Sci. (Econ.), Senior Research Fellow,
Head of the Department of Ecosystem Assessment of Natural Resource Potential
Institute of Environmental Economics and Sustainable Development of the NAS of Ukraine
60, Tarasa Shevchenka Blvd., Kyiv, 08031, Ukraine

ECOSYSTEM PAYMENTS AS THE TOOL IMPLEMENTING THE ECOSYSTEM APPROACH IN NATURAL RESOURCE MANAGEMENT

Growing environmental threats and the depletion of natural resources urge to review the scientific concepts of society's interaction with nature. At the same time, the ecosystem approach is slowly being implemented in environmental economics, although theoretical and methodological principles of the approach have not yet been properly put into practice in Ukraine. In this regard, peculiarities of transformation of the present natural resource management mechanism with implementation of ecosystem approach applying its key economic tool – the ecosystem payments – are substantiated.

The ecosystem approach to natural resource management is the management strategy considering complicated biological relations within ecosystems, the natural resources of which are used if planning and implementing any nature management measures. The approach also represents the comprehension that these relations are worthy, since they are able to affect the state, capacity and output of key ecological functions of ecosystems. The hierarchical structure of the ecosystem approach implementation procedure in the natural resource management has been reflected in the guiding principles of the Convention on Biological Diversity. From both theoretical and practical points of view the principles should be divided into organizational-economic and ecological-economic.

Ecosystem payments are payments for usage, non-usage of ecosystem resources or services, compensation for their pollution or degradation; all payments paid in the framework of the ecosystem approach aiming to protect and preserve ecosystems, provide rational use of their resources and support the functions. They include obligatory payments for the usage of ecosystem resources, their pollution, depletion or degradation; compensatory payments which the state pays to citizens for the usage of their ecosystems or to farmers for non-usage of ecosystems or usage if introducing new technologies; payments for ecosystem services; equivalent payments. The criteria to determine the type of payments are their optionality; the type of budget they are paid from; predominance of ecosystem's worth over market prices; goal of the payments; the possibility to regulate payments with civil contracts, delay payments and change the amount; dependency of payments on the results of economic activity; mutual benefits.

Keywords: *ecosystem; ecosystem approach; ecosystem service; ecosystem payment; economic mechanism for nature resource management.*